

In het rijk van Vladimir de Verschrikkelijke

Non-fictie. Met oppositieleider Boris Nemtsov verdween vorig weekend alweer een politieke tegenstander van Vladimir Poetin van het toneel. Wat is er toch aan de hand in Rusland? Peter Pomerantsev en Bill Browder tonen een onthutsend beeld van een maatschappij op drift.

usland is een dictatuur waar staatscorruptie floreert, verkiezingsuitslagen van tevoren vaststaan en critici van het Kremlin worden uitgeschakeld, waar zwart wit en wit zwart is, aanklachten worden verzonden en het rechtssysteem met handen en voeten is gebonden aan de belangen van Vladimir Poetin en zijn kliek van kleptocraten, waar elke inwoner semilegaal is en dus op elk moment kan worden opgepakt, waar smeergeld alledaags wisselgeld en propaganda alledaagse kost is, waar racisme, homofobie, neonazisme en een oorlogszuchtig nationalisme opgeld doen en waar in de media de paranoïde mantra van de omsingeling door het ontaarde Westen gestaag weerklinkt.

Tot die onthutsende conclusie komt Peter Pomerantsev in *Niets is waar en alles is mogelijk*, het relaas van zijn jaren in Moskou als producent van televisiereportages.

In de jaren zeventig waren de ouders van Pomerantsev uit de Sovjet-Unie naar Londen uitgeweken, op de vlucht voor een communistisch regime dat geen enkele oppositie dulde. In 2006 vertrok hun zoon naar Moskou om bij de amusementszender TNT televisie met een positieve boodschap te maken. Zeven jaar later werd hij door Ostankino benaderd met de vraag of hij voor hen wilde werken. Ostankino is het televisiecentrum, 'de stormram van de propaganda van het Kremlin'. Pomerantsev weigerde het aanbod en keerde naar Londen terug.

Wat hij tijdens zijn jaren in de postmoderne dictatuur van Poetin heeft gezien en meegemaakt, meet hij breed uit. Pomerantsev is geen politicoloog of socioloog. Zijn bevindingen zijn het resultaat van ontmoetingen met doorgewone Russen, sommigen superrijk, meedogenloos en verwenner dan het verwendste kind, anderen het slachtoffer van een systeem van willekeur en wreedheid.

Veinzerij

Meestal ging Pomerantsev op jacht naar onderwerpen die een groot aantal kijkers konden lokken. Daarom volgde hij voor *How to Marry a Millionaire (A Gold Digger's Guide)* Oliona, een van de talloze mooie meisjes die een rijke man aan de haak wil-

len slaan. Tijdens hun opleiding aan een speciaal daartoe opgerichte academie worden ze onder meer aangeraden hun vaginaspiers te spannen. 'Daardoor verwijden je pupillen zich en word je aantrekkelijker', aldus de instructrice.

Maar soms was Pomerantsev ook dodelijk bezorgd. Zo onderzoekt hij de mysterieuze zelfmoord van het 21-jarige topmodel Roeslana Korsjoenova en pluist hij de zaak uit van Jana Jakovleva, een bedrijfsleidster van industriële schoonmaakvloeistoffen die zeven maanden de cel in ging. Ze had niets misdaan. In Rusland is het nu eenmaal zo dat 'zakelijke concurrenten of bureaucraten – wat allang synoniemen zijn – (...) de veiligheidsdiensten (betalen) om de baas van een bedrijf te laten arresteren.'

Als onderzoeksjournalist ontgaat Pomerantsev geen enkel detail. De beschrijving van zijn bevindingen is helaas nu en dan te wijdlopieg. Zeker, een van zijn bedoelingen is de sfeer van wetteloosheid, vulgariteit en losbandigheid zo krachtig mogelijk weer te geven. Toch had hij hier meer maat mogen houden.

Gelukkig verliest Pomerantsev zich niet in verbositeit wanneer hij zijn impressies in conclusies giet. De communisten mogen dan van het toneel zijn verdwenen, de show gaat onverminderd door. De performanceartiest bij uitstek is Vladimir Poetin: 'Soldaat, minnaar, half ontblote jager, zakenman, spion, tsaar, superman.'

En de gewone Rus in dit surrealistische drama? 'Wij moeten onze macht herstel-

len en de verloren gebieden bezetten', aldus Alexander, een blinde voetbalfan van Dynamo Moskou. Is de man het slachtoffer van de nooit aflatende propaganda? Meent hij wat hij zegt? Of doet hij maar alsof?

'Het grote drama van Rusland (is) niet de overgang van communisme naar kapitalisme, van de ene hartstochtelijk geloofde verzameling overtuigingen naar de andere', concludeert Pomerantsev. 'Het drama is dat in de laatste decennia van de USSR niemand in het communisme geloofde maar dat iedereen desondanks deed alsof ze er wel in geloofden, en nu kunnen ze alleen nog een samenleving van veinzerij voortbrengen.'

Doodvonnis

Na zijn terugkeer naar Londen interviewde Pomerantsev andere slachtoffers van Poetin. Een van hen was Bill Browder, een Amerikaanse investeerder in Moskou die met Hermitage Capital aandelen van Russische geprivatiseerde bedrijven voor een fractie van hun werkelijke waarde opkocht en zo miljarden roebels voor zijn beleggers binnenharkte. Hij hielp met

andere woorden Ruslands rijkdom te plunderen en bijgevolg de al gigantische kloof tussen arm en rijk nog verder te vergroten.

Verdient hij dan medelijden omdat hij beschuldigd werd van belastingfraude en het land werd uitgezet? In *Vijand van de Russische staat* onderwerpt Browder zichzelf niet aan een gewetensonderzoek. Hij is een kapitalist: grof geld verdienen is zijn raison d'être. Bovendien deed hij niets illegaals. In het Rusland van Poetin worden kapitalisten de hand boven het hoofd gehouden, althans zolang ze de belangen van Vladimir de Verschrikkelijke dienen.

En daar knelde net de schoen. Toen Hermitage Capital van belastingontduiking werd beschuldigd, huurde Browder de 35-jarige fiscale jurist Sergej Magnitski in, de beste belastingadvocaat uit Moskou. Magnitski kwam snel corruptie door hooggeplaatste staatsambtenaren op het spoor.

Daarmee tekende hij zijn doodvonnis. Browder raadde hem aan te vluchten. Magnitski weigerde. 'We zitten niet in 1937', antwoordde hij. Daarmee verwees hij naar de zuiveringen door Jozef Stalin tijdens diens Grote Terreur. Maar 2009

verschilde uiteindelijk niet zoveel van 1937: de klokkenluider werd gearresteerd, gefolterd en om het leven gebracht. 'In 21ste-eeuws Rusland mag je alles zeggen wat je wilt, zolang je het spoor van corruptie maar niet volgt', schrijft Peter Pomerantsev.

Browder vertelt zijn verhaal met veel flair en zin voor drama. Het is tegelijk een eerbetoon aan de moed van een man die de strijd tegen het criminele regime van Poetin aanbond. Toch was de dood van Magnitski niet helemaal tevergeefs. Na jarenlang lobbyen slaagde Browder erin om in 2012 de Sergei Magnitski Rule of Law Accountability Act zowel door het Amerikaanse Congres als het Europees Parlement te doen aannemen.

Door de wet kunnen sancties worden opgelegd aan Russische functionarissen die mensenrechten schenden. De wraak van Poetin liet niet lang op zich wachten. Kort daarna loodste hij een wet door zijn parlement dat Amerikaanse ouders verbood nog langer Russische weeskinderen te adopteren. 'Alleen een lafaard gebruikt weerloze kinderen als menselijk schild', aldus Browder.



© THOMAS DWORZAK/MAGNUM PHOTOS



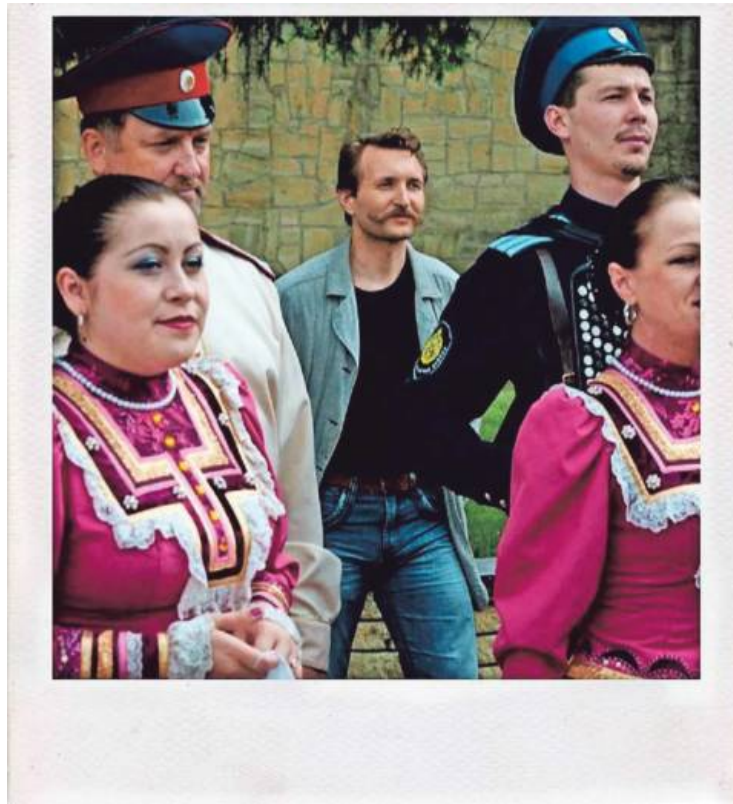
Op zaterdag
7 maart om
13 uur praat
Corry Hancké
met Peter
Pomerantsev
en Guy
Verhofstadt
over Rusland.



Peter Pomerantsev,
*Niets is waar en
alles is mogelijk,*
Hollands Diep,
288 p., 19,99 euro.
Vertaling: Willem
van Paassen.



Bill Browder,
*Vijand van de
Russische staat,*
Atlas/Contact,
432 p., 24,99 euro.
Vertaling: Jan Braks.



2009 verschilde
uiteindelijk niet zoveel
van 1937: de
klokkenluider werd
gearresteerd, gefolterd en
om het leven gebracht